

Universitatea de Vest din Timisoara

Facultatea de Drept

**CONTINUTUL PRINCIPIULUI OFICIALITATII
IN ADMINISTRAREA PROBELOR IN
PROCESUL CIVIL**

Masterand: Draghici Marius

Cariere judiciara, Anul II, Zi

Coordonator stiintific: Conf. Dr. Claudia Rosu

2007

Continutul principiului oficialitatii in administrarea probelor in procesul civil

Probele au o importanta hotaratoare atat in procesul civil, cat si in procesul penal, ca si in genere in viata juridica¹.

La fel ca si alte ramuri de drept si dreptul procesual civil este guvernat nu numai de norme de drept, ci si de principii ale dreptului procesual civil².

Datorita importantei lor, unele din principiile procesului civil se regasesc in Constitutie si legi speciale, sau Codul Civil, dar s-a spus in literatura de specialitate ca unele principii procesuale sunt consacrate in documente cu caracter international cum ar fi: Declaratia Universala a Drepturilor Omului, Pactul International cu privire la Drepturile Civile si Politice, Conventia Europeana pentru Protectia Drepturilor Omului si a Libertatilor Fundamentale³.

Prin mijlocirea probelor subiectii de drept pot stabili in fata instantelor judecatoresti faptele din care izvorasc drepturile lor sau vinovatia ori nevinovatia in cazul faptelor cu caracter penal si tot din realitatea acestor fapte judecatorii desprind existenta drepturilor in litigiu, respectiv vinovatia sau nevinovatia persoanelor carora li se imputa fapte cu caracter penal. In lipsa probelor, drepturile civile subiective nu pot fi valorificate, iar in domeniul penal adevarul cu privire la fapta nu poate fi stabilit, administrarea probelor fiind strins legata de realizarea regulii de baza "a aflarii adevarului", iar in cea mai mare parte a procesului penal se pune problema legata de probe si mijloace de probe. A afla adevarul intr-o cauza penala inseamna, in general, a stabili daca o fapta exista si de cine a fost savirsita, daca intruneste toate elementele constitutive ale unei infractiuni daca faptuitorul raspunde penal pentru fapta sa. Or, toate acestea se realizeaza cu ajutorul probelor.

Probele sunt mijloace prin care se asigura realizarea drepturilor in situatii cu caracter litigios si, respectiv, pe baza lor se fundamenteaza condamnarea pentru fapte prin care a fost infrinta legea penala.

Asadar, probatiunea constituie o parte de cea mai mare insemnatate atat a procesului civil, cit si a procesului penal, fara de care instantele judecatoresti nici nu si-ar putea indeplini misiunea ce le revine. Prin mijlocirea probelor, ce se administreaza in cazul probatiunii, instantele judecatoresti "au posibilitatea sa stabileasca adevarul" (principiul procesual fundamental) si, intemeindu-se pe acesta, sa

¹ Vasile Patulea, Continutul oficialitatii in revista "Dreptul" nr. 11/2006, pg.122

² L. Danila, C. Rosu, "Drept procesual civil" Ed. All Beck, Bucuresti 2004, pg. 24

³ Art. 6 pct. 1 din Conventia Europeana a Drepturilor Omului

de hotariri juste cu privire la drepturile in litigiu si respectiv, fundamentarea (temeinicia si legalitatea) hotariri de condamnare in penal.

Formarea convingerii judecatorului cu privire la realitatea starii de fapt, pe care trebuie sa-si intemeieze hotarirea pronuntata, atarna de corecta si completa desfasurare a probatiunii si de valoarea probelor administrate. De aceste elemente depinde temeinicia si chiar insasi legalitatea hotararilor judecatoresti, pentru ca de cele mai multe ori o hotarare judecatoreasca netemeinica este si nelegala, sub aspectul probatiunii, fie pentru ca instanta judecatoreasca nu a staruit indeajuns in vederea descoperirii adevarului si a prevenirii oricaror greseli in cunoasterea faptelor, asa cum oblige art. 129 alin.5 C.pr.civ. si, respectiv, art.62 C.pr.pen., fie pentru ca a nesocotit alte reguli ale probatiunii judiciare.

O hotarare judecatoreasca, civila sau penala, prin care datorita unor probe demne de incredere , neindeoelnice si bine administrate, s-a reusit sa se stabileasca in mod exact starea de fapt , corespunzatoare adevarului, si sa se dea, temeiul acesta (a probelor), o solutie justa (corecta), va avea putere de convingere si fata de instantele judecatoresti de control judiciar. Mai mult, chiar puterea ei de convingere va trece si dincolo de incinta instantelor judecatoresti si va contribui la sporirea increderii in justitie, precum si la intarirea legalitatii.

Apoi, pe langa rolul de a da intentelor judecatoresti posibilitatea de a stabili adevarul cu privire la starea de fapt si de a pronunta, astfel, hotarari temeinice si legale, asigurandu-se respectarea drepturilor si, respectiv, condamnarea celor vinovati de comiterea unor fapte prevazute de legea penala, probele mai indeplinesc si rolul de a preveni litigiile civile, precum si comiterea faptelor cu caracter penal.

Probele sunt "entitati de fapt" extraprocesuale (adica exista in afara procesului civil sau penal) ele privind insa obiectul procesului civil sau penal. Iar, prin administrarea lor , in desfasurarea procesului judiciar ele capata un caracter procesual.

Tot asa, si mijloacele de proba sunt realitati extraprocesuale, care capata , de asemenea caracter de categorie juridica procesuala , prin reglementarea folosirii lor in cadrul, dupa caz, a procesului civil sau celui penal.

Cadrul institutional al probelor si mijloacelor de proba il constituie codul de procedura civila si, respectiv, codul de procedura penala.

Din cele expuse rezulta ca administrarea probelor atit in cadrul procesului civil, cat si in cazul celui penal este strans legata de realizarea principiului fundamental al "aflarii adevarului", iar acest obiectiv procesual se reflecta perfect in "sistemul probatoriu" instituit atit prin Codul de procedura civila cat si prin Codul de procedura penala, ambele continand reguli pertinetate referitoare la "rolul activ al judecatorului" si la "sarcina probei".

Intr-adevar, rolul instantei judecatoresti in probatiunea judiciara depinde de conceptia generala a sistemului procedural adoptat cu privire la misiunea judecatorului in desfasurarea procesului. Or, acest lucru este prevazut in art.129 alin.5 C.pr.civ. cat si in art.62 C.pr.pen.

In art.129. alin.5 C.pr.civ. se prevede ca "judecatorii au indatorirea sa staruie, prin toate mijloacele legale, pentru a preveni orice greseala pentru aflarea adevarului in cauza, pe baza stabilirii faptelor si prin aplicarea corecta a legii, in scopul pronuntarii unei hotarari temeinice si legale. Ei vor putea ordona administrarea probelor pe care le considera necesare, chiar daca partile se impotrivesc" (adica pot ordona si din "oficiu" administrarea unor probe, atunci cand aceasta este necesar).

Art.62 C.pr.pen. prevede la rindul sau urmatoarele: "in vederea stabilirii adevarului, organul de urmarire penala si instanta de judecata sunt obligate sa lamureasca cauza sub toate aspectele, pe baze de probe".

In afara acestui text din Codul de procedura penala, exista si un al doilea text art.1 alin.2 potrivit caruia actele necesare desfasurarii procesului penal "se indeplinesc din oficiu, in afara decazul cind prin lege se dispune altfel".

Deci exista in aceasta privinta o diferentiere intre procesul civil si procesul penal justificata de natura juridica si obiectivele diferite ale celor doua reglementari procesuale referitoare la procesul civil sic el penal.

In procesul civil de regula se urmareste protectia judiciara a unor interese private, ceea ce impune un rol important al partilor nu numai in declansarea procesului, ci si in desfasurarea acestuia si, mai ales, in a decide soarta procesului civil (principiul disponibilitatii).

Sub aspectul propunerii si administrarii probelor in procesul civil s-a prevazut in art. 129 alin. 5 C. Pr. Civ., si dreptul instantei de judecata de a intervine din oficiu, ordonand administrarea de probe pe care ea le considera necesare "chiar daca partile se impotrivesc" (in aceasta privinta principiul disponibilitatii trebuie sa cedeze locul principiului superior al aflarii adevarului).

Acest mod de determinare a regimului juridic al probatoriilor in procesul civil a capatat consacrare si in practica judiciara statuandu-se in mod explicit ca "In ceea ce priveste rolul activ al judecatorului... acesta nu se substituie vointei partilor, fiind insa obligat sa descopere adevarul sis a dea partilor ajutor active in apararea drepturilor si intereselor legitime"⁴.

Acest mecanism procesual de realizare a probatoriului necesita unele clarificari de ordin legislative si doctrinar, nu numai jurisprudential, pentru ca, intr-adevar, desi prin procesul civil se urmareste protectia judiciara a unor intrerese private si ca joaca principiul disponibilitatii, pe de alta parte, indiferent de natura procesului: civil sau penal, actioneaza un principiu fundamental, superior celorlalte regulii procesuale, acela al "aflarii adevarului", si , de asemenea, trebuie asigurat si un "echilibru procesual" care presupune posibilitatea judecatorului de a influenta cursul procesului atunci

⁴ Curtea de Apel Constanta, S. Civ., dec. nr. 452/1994, in "Culegere de practica judiciara 1993-1994, pg. 134

cand constata ca se produc dezechilibre de natura procesuala din cele mai diferite motive (lipsa sau inegalitatea der pregatire a partilor, neglizente sau superficialitatii ale partilor etc).

Potrivit art. 1169 C. Civ. Cel ce face primul o propunere inaintea judecatii trebuie sa o dovedeasca” – *actori incumbit probatio*- .

Daca reclamantul “este mai intai” obligat sa faca dovada pretentiilor pe care le formuleaza, sarcina probei nu-i incumba insa in intregime si in mod exclusive lui. Nu ar fi nici logic, nici just si uneori nici posibil. Si atunci, in astfel de situatii sarcina probei se repartizeaza intre reclamant si parat, asa incat, dintre elementele pe care le presupune o “probatiune completa” unele vor trebui dovedite de reclamant, iar altele de parat.

Desigur ca in aceste conditii se pune problema determinari intinderii obligatiei reclamantului de a face proba (pana unde merge obligatia sa) si unde incepe obligatia paratului de a proba, adica ce elemente trebuie sa dovedeasca unul, si ce elemente celalalt.

Aceasta problema a repartizarii sarcinii probei intre reclamant si parat, a felului cum ea se descompune, pentru a fi impartita intre cele doua parti, prezinta grade de dificultate mai mari sau mai mici, dificultati care sunt sporite si de faptul ca art. 1169 C. civ. nu precizeaza in ce masura reclamantul trebuie sa-si dovedeasca pretentia.

De aceea, va fi necesar sa se tina seama de principiul stability prin textul art. 1169, precum si de posibilitatile de proba a celor doua parti, pentru a se degaja de aici cateva formule de repartizare a sarcinii preobei, folositoare in practica, cu titlu orientativ⁵.

Reclamantul avand cel dintai sarcina probei, fiindca el face primul o propunere instantei judecatoresti, va fi obligat sa dovedeasca savarsirea sau producerea faptului care a creat raportul juridic intre el si para, pentru a demonstra in acest mod nasterea dreptului ce pretinde si implicit, a obligatiei corelative a paratului, acestea impreuna -dreptul si obligatia corelativa- formand continutul raportul juridic respectiv.

Dar, nu se poate cere reclamantului sa mai dovedeasca in continuare ca nu a intervenit nici un alt fapt care sa fi impiedicat crearea raportului juridic sau sa fie de natura a pricinui ineficacitatea faptului creator de raport juridic deja dovedit, sau ca ulterior, dupa crearea raportului juridic litigios, nu a intervenit nici un fapt care sa fi modificat sau sa fi stins acel raport juridic. Aceasta, intrucat a se cere reclamantului sa dovedeasca ca astfel de fapte nu s-au produs ar insemna sa i se impuna o probatiune multipla, dificila si uneori chiar imposibila, ceea ce ar fi national, inechitabil si chiar impotriva principiului instituit prin art. 1169 din Codul civil.

Este mult mai simplu, mai usor, mai rational si mai echitabil ca paratul sa dovedeasca -daca este cazul- ca astfel de fapte au intervenit efectiv. Acest mecanism probatoriu este de altfel in interesul sau, pentru ca, invocand si dovedind asemenea fapte, acestea vor avea drept efect anihilarea

⁵ A. Ionascu, “Probele in procesul civil”, Editura Stiintifica, Bucuresti, 1969, pg. 48

obligatiei corelative procesuale care este stabilita in sarcina sa prin proba crearii raportului juridic litigios administrata de reclamant.

Intr-adevar, reclamantul nu ar putea fi obligat sa probeze crearea raportului juridic litigios si totodata sa faca si dovada unor fapte care sa anihileze actiunea intentata de el. Ar fi absurd si nu acest lucru l-a gandit legiuitorul atunci cand a instituit principiul prevazut in art. 1169 C. Civ. (referitor la sarcina probei).

Ca atare, in cadrul actiunii de probatiune, instanta de judecata (in procesul civil) va recurge la formule rationale, echitabile si eficiente de repartizare a sarcinii probei intre partile litigante dupa cum urmeaza: reclamantul va face proba crearii raportului juridic litigios dintre el si parat(dovedind ca s-a incheiat actul sau ca a fost savarsit faptele ori ca s-a produs evenimentul care a creat raportul juridic din continutul caruia face parte si dreptul ce se pretinde si obligatia corelativa a paratului, a carei executare este ceruta); paratul, pus in aceasta pozitie, poate invoca -daca este cazul- si, implicit, va fi obligat sa dovedeasca, *faptele-obstacol care au impiedicat crearea raportului juridic litigios* (ilicitea obiectului ori a cauzei), *faptele de natura sa pricinuiasca ineficacitatea faptului creator de raport juridic litigios* (cum ar fi de ex, incapacitatea sa de exercitiu, eroarea dolul etc), *faptele ulterioare care au modificat raportul juridic litigios creat, faptele ulterioare care au stins dreptul creditorului la actiune in sens material* (prescriptia de exemplu), *faptele ulterioare care au stins insusi raportul juridic dintre parti.*

Este intr-un fel, o transpunere pe planul probatoriului, a mecanismului de sesizare a instantei civile de judecata cu plangere, careia i se suprapun intampinari si cereri reconventionale ale paratilor (art. 115 si art. 119 C. civ.).

Acest drept al judecatorului civil, de a repartiza sarcina probei intre reclamant si parat , descompunand-o, in mod rational, intre cele doua parti, rezulta din indatorirea sa de a starui , prin toate mijloacele legale, pentru a descoperi adevarul si a preveni orice greseala in cunoasterea faptelor (art. 129 alin. 5 C.pr. civ.) si, de asemeni, din rolul sau activ in conducerea procesului si in desfasurarea probatiunii, in temeiul caruia el poate pune in dezbaterea partilor orice imprejurari de fapt sau de drept care duc la dezlegarea pricinii, chiar neinvocate de parti, si “sa ordone orice probe pe care le socoteste utile, chiar daca partile se impotrivesc” (principiul oficialitatii probatoriului in procesul civil) art. 129 alin. 5 teza finala C. pr. civ.

Potrivit art. 172 alin. 1 C. pr. civ., “Cand una dintre parti invedereaza ca partea potrivnica detine un in scris privitor la pricina, instanta poate ordona infatisarea lui”.

Acelasi lucru se intampla si in situatia in care in scrisul se gaseste in pastrarea unei autoritati sau persoane (art.175 alin. 1 C. pr. civ.).

Se considera ca, in temeiul rolului sau activ, instanta judecatoreasca poate dispune infatisarea in scrisurilor utile cauzei, detinute de parti sau de terte persoane, si "din oficiu" adica si in cazurile in care acest lucru nu a fost cerut de vreuna din parti⁶.

Rezumand cele expuse in legatura cu mecanismul administrarii probatoriilor in procesul civil, trebuie sa se retina ca in conceptia moderna (contemporana) referitoare la probatiunea judiciara, aceasta nu mai constituie un atribut lasat exclusiv la discretia partilor litigante, pentru ca nici procesul civil in ansamblul sau nu mai reprezinta o chestiune de interes pur privat, o chestiune numai a partilor. Dimpotriva, indiferent de natura situatiilor litigioase, aceasta intereseaza in egala masura si societatea, deoarece prin solutionarea prompta si justa a cauzelor litigioase, pe baza adevarului, se garanteaza, fara nici o distinctie, indiferent de ce natura, realizarea drepturilor subiective, cu respectarea legalitatii, asigurandu-se astfel un climat social armonios, fiind infaptuit si rolul educativ al justitiei.

In aceasta conceptie, judecatorul, si nu partile, este conducatorul procesului civil sau penal, el intervenind activ in desfasurarea acestuia (inclusive in privinta administrarii probelor), indruma mersul procesului si da efectiv ajutor partilor in ocrotirea drepturilor si interesului lor.

Acest drept (si indatorire) a judecatorului de a interveni active in desfasurarea procesului civil si in particular in administrarea probatoriilor este consacrat intr-o serie de reguli instituite de Codul de procedura civila la care ma voi referi in continuare.

Dispozitia principala si desigur cea mai importanta in acest domeniu al probatiunii se refera la rolul judecatorului in procesul civil, dispozitie inscrisa in art. 129 alin. 5 C. pr. civ., potrivit careia "Judecatorii au indatorirea sa staruie, prin toate mijloacele legale, pentru a preveni orice greseala privind aflarea adevarului in cauza, pe baza stabilirii faptelor si prin aplicarea corecta a legii, in scopul pronuntarii unei hotarari temeinice si legale. El va putea ordona administrarea probelor pe care le considera necesare, chiar daca partile se impotrivesc".

Prin urmare, instant judecatoreasca are nu numai un drept de a starui sau de a face incercari sa descopere adevarul, ci si o "indatorire impusa de lege" in acest sens.

Instanta are si indatorirea legala de a da partilor *ajutor activ* -nu numai sprijin- in ocrotirea drepturilor si intereselor lor, ceea ce inseamna, implicit, si ajutor in efectuarea probatiunii, mijloc prin care instant contribuie si la asigurarea egalitatii depline a partilor din proces si la garantarea efectiva a realizarii drepturilor lor subiective⁷.

Textul art. 129 alin. 5 C. pr. civ. consacra principiul general al rolului activ al judecatorului in procesul civil, care include si regula (principiul) obligativitatii aflarii adevarului, precum si regula (principiul) oficialitatii.

⁶ Ibidem, pg. 50

⁷ Fostul Tribunal Suprem, Col. civ., dec. nr. 455/1955, in "Culegere de decizii 1955", vol. 2, pg. 87; Trib. Suprem, col. civ., dec. nr. 1760/1995, in "Culegere de decizii 1955" vol. 2 pg. 200; Trib. Suprem, Col. civ. nr.1489/1957, in "Culegere de decizii 1957", pg. 325.

In indeplinirea indatoririlor ce-i revin judecatorului conform art. 129 alin. 5 C. pr. civ., acesta are la idemana multiple mijloace legale, unele prevazute dexpres prin dispozitiile legale procesuale si procedural (chiar si prin art. 129 alin. 5 C. pr. civ.), altele derivate sau implicite.

Astfel, prin art. 129 alin. 4 C. pr. civ., serevede ca “Cu privire la situatia de fapt si motivarea in drept pe care partile le invoca in sustinerea pretentiilor si apararilor lor, judecatorul este in drept sa le ceara acestora sa prezinte explicatii, oral sau scris, precum si sa puna in dezbaterea lor orice imprejurari de fapt ori de drept, chiar daca nu sunt mentionate in cerere sau intampinare”.

Textul sus-mentionat foloseste expresia “Judecatorul este in drept” de a recurge la mijloacele legale respective, ceea ce ar putea sa dea impresia ca ar fi vorba de o simpla facultate a sa. In realitate judecatorul este chiar obligat sa le foloseasca, pentru ca altfel instant nu si-ar putea indeplini indatoririle prevazute de art. 129 alin. 5 C. pr. civ.

Un alt mijloc indicat de art. 129 alin. 4 C. pr. civ. este dreptul judecatorului de a “pune in dezbaterea partilor orice imprejurari de fapt ori de drept, chiar daca nu sunt mentionate in cerere sau intampinare”.

Ca atare judecatorul are dreptul de a le pune in dezbaterea partilor, iar acestea vor avea interesul de a propune si procura probe pentru dovedirea imprejurarilor de fapt aduse astfel in discutie. Iar, cand faptul generator de drepturi (in litigiu) nu poate fi dovedit in mod direct, judecatorul -uzand de acelasi drept conferit de art. 129 alin. 4 C. pr. civ. poate pune in dezbaterea partilor fapte vecine si conexe cu faptul generator de drepturi, din cunoasterea carora -dupa dovedirea lor de catre parti-instanta va putea trage concluzia existentei incesi a faptului generator (aceasta inseamna, implicit, deplasarea obiectului probei, pentru a se incerca astfel sa se lamureasca starea de fapt cu ajutorul unor prezumtii).

Facultatea (si obligatia in acelasi timp) a judecatorului de a ordona probe din oficiu, chiar peste vointa partilor, dar in limitele respectarii principiilor disponibilitatii si contradictorialitatii, este, asa cum se subliniaza in literature juridica si confirmat in practica judiciara, una din formele cele mai importante sub care se manifesta rolul activ al judecatorului, intrucat instanta nu poate abdica de la indatorirea ce-i revine de a descoperii adevarul, si de a administra toate probele necesare justei solutionari a cauzei (art. 129 alin. 5 C. pr. civ.).

In incheiere o mentiune cu privire la faptul ca si in doctrina occidentala contemporana se afirma -asa cum se subliniaza si in literatura noastra juridica⁸ -ca specific timpului de astazi este justitia dialogului⁹, se observa dorinta de indepartare de regulile procedurii clasice, cautandu-se eficacitatea interventiei judiciare, rapiditatea si supletea¹⁰; se subliniaza ca, fata de rolul si oficiul pe care si-l asuma in societatea contemporana, judecatorul nu poate fi nici un executants si nici un automat, deoarece

⁸ V. M. Ciobanu, “Tratat teoretic si practice de procedura civila”, vol.I, Editura National, Buc., 1997, pg.132

⁹ R. Perrot, “Les pouvoirs du juge dansle proces civil”, in J. Van Compernelle, “Theorie et pratique de la fonction de juger. Schema du cours et notes de lecture”, pg. 212-213, cit. de V. M. Ciobanu, op. cit., supra

¹⁰ F. Ost, “Quelle jurisprudence, pour quele societe?”, in J. van Compernole,citat de V. M. Ciobanu, op. cit.

actiunea sa nu se poate reduce la exercitiul unei singure functii, care s-ar epuiza in operatiunea de aplicare a legii¹¹; se considera, dimpotriva ca legitimitatea judecatorului rezulta tocmai din interpunerea pe care o opereaza in chiar nucleul unui raport de forta¹². Deci judecatorului-arbitru, i se substituie in zilele noastre judecatorul activ care nu poate lasa desfasurarea procesului la capriciile sau la discretia totala a partilor, in felul acesta judecatorul avand posibilitatea si sa atenueze diferentele de ordin social si economic dintre parti, sa asigure un echilibru procesual si prin aceasta principiul egalitatii si mai ales sa afle adevarul.

¹¹ J. van Compernelle, op. cit. Pg. 166, cit. de V.M. Ciobanu

¹² F. Ost, "Jupiter, Hercule, Hermes: trois modeles du juge, "La force du droit. Panorama des debats cointemporains", Paris, 1991, pg. 267, cit. de V. M. Ciobanu

BIBLIOGRAFIE

Vasile Patulea, Continutul oficialitatii in revista "Dreptul" nr. 11/2006,

L. Danila, C. Rosu, "Drept procesual civil" Ed. All Beck, Bucuresti 2004,

A.Ionascu, "Probele in procesul civil", Editura Stiintifica, Bucuresti, 1969,

V. M. Ciobanu, "Tratat teoretic si practice de procedura civila", vol.I, Editura National, Buc., 1997,

Fostul Tribunal Suprem, "Culegere de decizii 1955", vol. 2; Trib. Suprem, Col. civ. , "Culegere de decizii 1957",

Curtea de Apel Constanta, S. Civ., "Culegere de practica judiciara 1993-1994".